

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософських наук,
професора
Попкова Василя Васильовича
на дисертаційну роботу
Коляди Ірини Григорівни
«Інформаційно-освітній простір сучасного суспільства:
соціально-філософський аналіз»,
представлену до захисту на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 –
соціальна філософія та філософія історії

Подана до захисту дисертація Коляди Ірини Григорівни *«Інформаційно-освітній простір сучасного суспільства: соціально-філософський аналіз»* - самостійне завершене наукове дослідження, яке є дуже витребуваним у наші часи.

Тому *актуальність теми дисертаційної роботи* не викликає сумнівів. Вона вдало обґрунтована у вступі до дисертаційної роботи І. Г. Коляди. Авторка розглядає суспільні процеси скрізь призму поняття інформаційно-освітнього середовища в контексті аналізу теорій інформації, культури та соціальних наук. Вона трактує нову соціальну реальність, як феномен, що формується під впливом суспільних трансформацій пов'язаних з процесами глобалізації та інформатизації. Ці обставини вимагають нових підходів до філософського осмислення даного феномену. Реформування системи освіти в Україні, феномен “пандемії-ізоляції” як вимушеної форми людського життя, перехід на дистанційне навчання – знаходяться в полі зору дисертанта. У цьому контексті аналізуються зовнішні і внутрішні фактори формування інформаційно-освітнього простору початку ХХІ ст. Авторка звертає увагу на те, що (на її думку) національний інформаційно-освітній простір – поняття малодосліджене. Вона вважає, що в контексті загальноцивілізаційної ієрархії дещо спрощено розуміється власна національна

своєрідність. Всі ці роздуми переконують в актуальності дисертаційної роботи Коляди І.Г.

У формулюванні теми досить чітко визначене наукове завдання, яке полягає у теоретичному осмисленні феномену інформаційно-освітнього простору сучасного суспільства й продукуванні адекватних стратегій поведінки у цих нових реаліях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації І.Г. Коляди полягає в соціально-філософському аналізі розвитку інформаційно-освітнього простору сучасного суспільства, при залученні для цього різноманітних дискурсів (стор. 9). Досить ґрунтовно сформульований предмет дослідження (стор.11), та наукова новизна (стор. 13). Вибір методів зумовлений предметом і змістом дослідження, націленого на визначення сутнісних та змістовних характеристик інформаційно-освітнього простору ХХІ ст. Авторка у своїй роботі керується провідними методологічними підходами, такими як системний підхід, метод експлікації, принцип історизму, феноменологічний метод, принцип соціального конструктивізму, та ін. (стор. 17–40).

Саме це обумовлює методологічну комплексність та широку джерелознавчу базу дослідження, представлену певними тематичними блоками (стор.13). Задачі, поставлені дисертанткою, вирішуються послідовно на основі значного масиву як українських, так і зарубіжних джерел філософського, соціального та культурологічного контенту.

Структура роботи достатньо аргументована і така, що забезпечує конструктивний аналіз центральної дисертаційної проблеми. Кожен розділ є своєрідним кроком на шляху досягнення поставленої мети. Він органічно поєднаний з попередніми та наступними розділами, має певний креативний потенціал, що відкриває горизонти подальшого дослідження обраної проблеми.

Авторка досить чітко сформулювала наукову новизну роботи, яка, перед усім, полягає у теоретичному осмисленні феномену інформаційно-освітнього простору сучасного суспільства й розробці біхевіоральних орієнтирів у цьому новому соціокультурному середовищі (стор.13).

Аналіз тексту показує, що між метою, науковими завданнями та змістовними блоками дисертації є відповідна кореляція, яка свідчить про цілісність дослідження.

У підрозділі 1.1 методологічна цілісність дозволила І.Г. Коляді обґрунтувати те положення, що інформаційно-освітній простір сучасного суспільства може сприйматись в якості світоглядної парадигми, яка передбачає особливу інтерпретацію саме *освітнього* простору, що базується на різноманітних соціокультурних підходах, активної ролі особистості, конструктивних можливостях громадянського суспільства і протистоїть маніпуляціям віртуально-інформаційного світу. Все це знайшло відображення у різноманітті розглянутих авторкою філософських концепцій (стор. 40).

У підрозділі 1.2. дисертантка на підставі аналізу філософських теорій, орієнтованих на усвідомлення багатовимірності простору, акцентує увагу на концептуалізації синтетичного поняття «інформаційно-освітній простір». По-перше, досліджує його сутність під кутом зору субстанціальної та релятивної просторово-часової концепції (стор. 40-44). По-друге, розглядає уявлення про простір як репрезентативну ознаку тієї чи іншої світоглядної картини як форми соціокультурного дискурсу, представленого в історичній динаміці (стор.45-46). По-третє, надає визначення простору як устрою особистісного буття (стор. 48-56). По-четверте, проводить порівняльний аналіз понять «інформаційно-освітнє середовище» та «інформаційно-освітній простір» (стор. 58-61).

У підрозділі 2.1 дисертантка, досліджуючи генезу інформаційно-освітнього простору як складової інформаційного суспільства, визначає п'ять

етапів його формування. Сучасне суспільство, Коляда І.Г. сприймає як суспільство, що цілеспрямовано еволюціонує під тиском розвитку інформаційно-комунікаційних технологій від “інформаційного” до “суспільства знань” та “smart-суспільства” (стор. 81-84).

У підрозділі 2.2 Коляда І.Г. доводить, що інформаційно-освітній простір є однією з форм соціокультурного процесу (стор. 87-88). Вона здійснює структурно-функціональний аналіз, опираючись на такі компоненти як: просторово-семантичний, змістовно-методичний та комунікативно-організаційний (стор. 91), веде мову про те, що в межах інформаційно-освітнього простору відбувається просторова трансформація освітньої діяльності, формування індивідуалізованого спеціалізованого онлайн інформаційно-освітнього простору. Вдала модерація цих нових явищ може сприяти формуванню специфічних крос-культурних цінностей.

Особливий інтерес, на наш погляд, представляє підрозділ 3.3, в якому дисертантка, аналізуючи механізми, принципи та шляхи конструювання інформаційно-освітнього простору, робить акцент на те, що їх розуміння дає можливість кожному актору сконструювати власну модель інформаційно-освітнього простору, яка придатна для використання незалежно від здібностей, нахилів та інтересів.

Обґрунтованість і достовірність положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджуються тим, що всі матеріали, які включені в текст, взаємозалежно підпорядковуються єдиній логіці дослідження, аргументовані і доведені. Структура дисертації чітка, теоретично і методично виправдана.

Позитивною складовою дослідження є ті обставини, що в роботі була здійснена спроба поглянути на інформаційно-освітній простір сучасного суспільства в контексті загальної динаміки соціокультурних процесів. Також авторка констатує, що інформаційно-освітній простір виступає як особливий мультикультурний ресурс активної соціальної творчості, встановлення багатоканальних потоків взаємодії між суб'єктами соціальної освітньої

практики, фактор реалізації цілей, що ґрунтуються на цінностях сучасного суспільства (стор. 62).

У цілому, положення, що претендують на наукову новизну (стор.13-14) та висновки дисертаційного дослідження (стор.183–189) носять обґрунтований характер та підтверджуються низкою теоретичних доведень.

Оцінюючи зміст та рівень завершеності дисертації, слід констатувати наявність внутрішньої логіки. Соціально-філософську вісь свого дослідження І.Г.Коляда будує наступним чином:

По-перше розглянуто специфіку становлення та особливості функціонування інформаційно-освітнього простору в межах різноманітних концепцій. Констатується, що інформаційно-освітній простір сучасного суспільства виступає як геоінформаційна система, що формує нові цивілізаційні цінності в процесі трансформації соціального буття. В даному контексті аналізується те, як в свою чергу соціокультурні процеси впливають на реалізацію культурно-світоглядної та соціальної функції інформаційно-освітнього простору. В тому же контексті розкривається глобалізаційна сутність інформаційно-освітнього простору, яка полягає в його екстериторіальності та багаторівневості, що забезпечує релятивність між відкритістю до крос-культурних ідентичностей (дифузій) та культурною уніфікацією.

По друге розглянуто інформаційно-освітню реальність як субстанціальну цілісність притаманну інформаційно-освітньому простору. У цьому контексті оцінюється характер змін соціальної реальності та включення особистості в сьогоденню освітню діяльність, що ґрунтується на принципах перманентної освіти. Авторка в межах концепції інформаційно-освітнього простору сприймає дійсність як конструкт, автором якого є саме людина, що визначає його зміст, а сам процес конструювання інформаційно-освітнього простору стає креативною основою соціальної реальності

Значення одержаних результатів роботи І.Г. Коляди для науки й практики полягає головним чином в намаганні (і притому вельми вдалому) дати системну відповідь на актуальне питання часу. Справа в тому, що в Україні інформаційно-освітній простір ще не сформований повною мірою. Про це свідчить неузгодженість дій освітнього центру та регіонів, деяка хаотичність формування інфраструктури освіти, імпровізаційність, та необґрунтованість деяких освітніх експериментів, дисонанс між освітньою та віртуальною сторонами буття сучасного українського суспільства. Ця проблема лише загострилась в процесі навчання під час пандемії COVID-19.

В даному контексті робота І.Г. Коляди дійсно і продуктивно намагається дати нові уявлення щодо концептуальної єдності всіх елементів інформаційно-освітнього простору, специфіки його розгортання, форм організації та шляхів конструювання нової соціокультурної реальності. Це може стати підґрунтям для розробки ефективних моделей освіти.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у застосуванні загальноосвітнього підходу щодо формування національного інформаційно-освітнього простору, який має стати ареною рівноправного інтерактивного партнерства для вирішення актуальних викликів часу.

Практичне значення отриманих у дисертації результатів наукових напрацювань І.Г.Коляди полягає в можливості використання стратегій конструювання локального та регіонального інформаційно-освітніх просторів в практиках освітнього процесу, створенні курсів та спецкурсів із соціальної філософії, філософії освіти, культурної антропології, філософії культури.

Викладені наукові положення, висновки і рекомендації Коляди І. Г. відображені у 18 наукових працях: серед яких: 5 – у фахових наукових виданнях, зареєстрованих МОН України, 1 – у зарубіжному науковому виданні; 12 – у збірниках матеріалів конференцій, що додатково презентують наукові результати здобувача.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом вона відповідає вимогам, що ставляться МОН України. В авторефераті дисертації в достатньому обсязі наведені основні результати дослідження, викладені в основному тексті. Досить репрезентативно відображені основні наукові положення, які виносяться на захист, новизна та практичне значення дослідження, висновки та рекомендації.

В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, слід виказати *деякі зауваження і поради*.

1. Розкриваючи сутність поняття «інформаційно-освітній простір» слід приділити більш глибоку увагу діалектичній стороні проблеми. Адже сьогодні між освітньої та інформаційної стороною нашого соціального буття панують не мир і злагода, а жорстока боротьба і конкуренція, причому віртуальний світ явно прагне придушити і підпорядкувати своїм правилам сферу освіти людини. Ця дилема потребує більш істотного аналізу з боку авторки.

2. Потребує більш суворого порівняльного аналізу зіставлення понять «інформаційно-освітній простір» та «інформаційно-освітнє середовище». Тут слід виходити з розуміння *середовища* як щодо відносно замкнутої сфери культивування особистості і соціуму (сфера інтенсивних соціокультурних впливів - сім'я, школа, молодіжні групи, досвід спілкування зі світом дорослих, ігрові віртуальні захоплення, моди віртуального світу (і т. д.) Розуміння *простору* несе в собі інший зміст, пов'язаний насамперед з відкритістю, розімкненням, динамікою, експансією. Над цим автору варто подумати.

3. Є необхідність розширити уявлення про інформаційно-освітній просторі як загально-історичний соціокультурний феномен. Адже безумовно

свій інформаційно-освітній простір був і в давньоєгипетському суспільстві і в еллінському світі і Римської імперії, і в стародавньому Китаї і в католицькій Європі і т. д., і т. п. На цьому тлі специфіка інформаційно-освітнього простору ХХІ століття буде виглядати набагато яскравіше.

4. Викликає певний сумнів теза автора про те, що сучасне суспільство «цілеспрямовано еволюціює» у від "інформаційного" до "суспільства знань" та "smart-суспільства". По-перше такий телеологізм навряд чи доречний після краху «телеологічною» західнохристиянської цивілізації, або «телеологічного» СРСР а також багатьох інших режимів, підпорядкованих якоїсь «спільної великої віддаленій цілі». Не випадково, що на порядку денному — методології синергетики і нелінійності. По-друге на жаль ми стикаємося з певними зворотними тенденціями в нашому нинішньому бутті, коли в умовах перенасиченості інформаційно-комунікативними та «смайт» засобами ми стикаємося з явищами духовної та інтелектуальної деградації, «відео-ігровий наркозалежності», зниженням комунікативної валідності людини (особливо молоді). Коротше кажучи, ця теза потребує більш глибокого аналітичного опрацювання

5. Є певні зауваження з приводу авторського стилю. Дисертація змістовна, і цілісна, але за кількістю видовжених складнопідрядних фраз в певних моментах втрачається ясність і послідовність викладу. Відомий імператив про те, що «словами повинно бути тісно, а думкам простору» не втрачає своєї актуальності і в ХХІ столітті.

Висновок

Вищезазначені зауваження мають здебільшого дискусійний характер, вони не знижують теоретичної і практичної значущості роботи в цілому. Дисертація Коляди Ірини Григорівни «Інформаційно-освітній простір сучасного суспільства: соціально-філософський аналіз» містить досить переконливі висновки. Тема дисертації актуальна, робота містить наукову

новизну, має теоретичне та практичне значення для сучасної вітчизняної філософії, та суспільства у цілому. Список використаних джерел містить літературу останніх років, що вказує на її відповідність сучасним реаліям розвитку суспільства. Автореферат відповідає змісту дисертації.

Таким чином, подана робота відповідає вимогам до кандидатських дисертацій, що містяться у «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р. та № 1159 від 30 грудня 2015 р. Авторка представленої дисертації, Ірина Григорівна Коляда заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри політології
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

В.В. Попков

Підпис Попкова В.В.. засвідчую

Вчений секретар Вченої Ради
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова

С.В. Курандо.